ISSN 2414-0023 (Print)
ISSN 2414-004X (Online)
DOI (Issue): https://doi.org/10.31108/1.2019.5.6

PSYCHOLOGICAL JOURNAL
Volume 5 Issue 6 2019

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ КОГНІТИВНИХ ПРОЦЕСІВ У ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ

Сайко Христина Ярославівна[1] , Слободян Святослав Зеновійович[2], Літвінюк Надія Володимирівна[3]

[1] Кандидат психологічних наук, доцент кафедри корекційної педагогіки та інклюзії, Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів (Україна)

ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-4397-6930

[2] Асистент кафедри корекційної педагогіки та інклюзії, Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів (Україна)

ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-9582-6224

[3] Магістранта кафедри дошкільної освіти, Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів (Україна)

ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-3412-463X

UDC: 377.5:[160.923.8+616.90]

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена психолого-педагогічним умовам розвитку когнітивних процесів у дітей з аутизмом. Проаналізовано вплив педагогічних умов на педагогічну систему, що відображає сукупність освітніх та матеріально-просторових можливостей у навчально-виховному процесі.

Педагогічні умови забезпечують функціонування та ефективний розвиток педагогічної системи, серед яких найбільш часто зустрічаються організаційно-педагогічні, психолого-педагогічні, дидактичні умови: організаційно-педагогічні умови являють собою сукупність цілеспрямовано сконструйованих можливостей змісту, форм, методів цілісного педагогічного процесу (заходів впливу), що лежать в основі управління функціонуванням і розвитком процесуального аспекту педагогічної системи (цілісного процесу).

Корекційно-виховна робота з аутичними дітьми має базуватися на визначенні типології різновидів аутистичних порушень, зумовлених індивідуальними особливостями інтелекту, мовлення, спілку-

Address for correspondence, e-mail : editpsychas@gmail.com
Copyright: © Khrystyna Saiko, Sviatoslav Slobodian, Nadiia Litvinyuk

This is an Open Access journal, all articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) License (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material, provided the original work is properly cited and states its license.

вання; вивченні потреб, мотивів, почуттів, реакцій, думок, намірів, пов'язаних з особливостями їхньої соціокультурної адаптації та самореалізації; врахуванні відповідних потреб та проблем родин, що виховують аутичну дитину; підвищення рівня спеціальної підготовки фахівців для проведення диференціальної діагностики, розробки корекційних та освітньо-виховних програм.

Ключові слова: аутичні діти, педагогічні умови, соціалізація, корекція, розвивальне середовище психологічні механізми, пізнавальна активність.

Постановка проблеми. Поширення в Україні процесу інклюзії дітей з особливими потребами в освітні установи є не тільки відображенням часу, але і являє собою ще один крок до забезпечення повноцінної реалізації прав дітей на отримання доступної та якісної освіти. Інклюзивна практика реалізує доступ до отримання освіти в загальноосвітньому закладі за місцем проживання та створення необхідних умов для успішного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Дає можливість створити необхідні умови для адаптації освіти для всіх без винятку дітей незалежно від їх індивідуальних особливостей. Аутизм зустрічається в країнах усього світу незалежно від расової приналежності, етнічної групи і соціального середовища. У переважній більшості досліджень аутизм розуміється не як захворювання із звичайною для цієї категорії явищ етіологією, а як синдром, який описується як поєднання атипових поведінкових характеристик.

Діти з аутизмом характеризуються специфічним видом розладів мови і комунікації, здатністю і мотивацією до співпраці, сенсорним сприйняттям. Вибір навчального середовища, створення відповідних психолого-педагогічних умов навчання для такої дитини є одними з найважчих питань для батьків та фахівців – від цього значною мірою залежатиме розвиток дитини, її майбутнє. Вибір оптимального навчального середовища великою мірою залежатиме як від тих можливостей, які створені в суспільстві (і ми свідомі, що Україні ще належить пройти довгу дорогу до створення оптимальних моделей навчання дітей з аутизмом), так і від індивідуальних особливостей дитини, рівня її інтелектуального розвитку, важкості вираження симптомів аутизму.

Питаннями визначення педагогічних умов в різних аспектах педагогічної науки займалися такі дослідники як: В. І. Андрєєв, О. І Белкін, О. В. Городиська, М. Є. Дуранов, Т. А. Ільїна, Н. Іполітова, Ю. К. Конаржевский, Н. Р. Кузьміна, А. Я. Найн, В. А. Нестеров, К.О. Островська, І. П. Подласов, І. В. Раченко, В. І. Смирнов, В. А. Сластенина, Н. С. Стеріхова, Д.І. Шульженко, Н.М. Яковлева та інші. Всі вони мають неоднозначність суджень щодо визначення цієї дефініції.

Мета статті: визначити психолого-педагогічним умови розвитку когнітивних

© Khrystyna Saiko, Sviatoslav Slobodian, Nadiia Litvinyuk

процесів у дітей з аутизмом.

Методи дослідження: теоретичний аналіз джерел, нейропсихологічна діагностика А.Р. Лурії; шкала оцінювання проявів дитячого аутизму CARS; методика «Психолого – освітній профіль» PEP – R.

Поняття «педагогічні умови» в науковій літературі трактується неоднозначно. Одні вчені розуміють під терміном педагогічні умови обставини та можливості, від яких залежить успішність функціонування та розвитку певної педагогічної системи, інші – фактори і правила успішності життєдіяльності педагогічної системи, треті – вимоги, які мають виконувати педагоги з метою забезпечення ефективності педагогічного процесу.

Загальний аналіз джерел. Т. М. Вердієва трактує педагогічні умови як сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, педагогічних прийомів і матеріальних-просторового середовища, спрямованих на вирішення поставлених завдань (Вердієва, 2013).

Так, К. Л. Біктагиров по сфері впливу виділяє дві групи умов функціонування педагогічної системи: зовнішні (природно-географічні, суспільні, виробничі, культурні, середовища мікрорайону) і внутрішні (навчально-матеріальні, шкільно-гігієнічні, морально-психологічні, естетичні) (Біктігаров, 1993).

О. Ф. Федорова під педагогічними умовами розуміє сукупність об’єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних форм та матеріальних можливостей її здійснення, що забезпечують успішне вирішення поставленого завдання (Федорова, 1990).

К. В. Касярум під педагогічними умовами визначає взаємопов’язану сукупність обставин, засобів і заходів у педагогічному процесі, яка сприяє ефективній професійній підготовці майбутніх фахівців. Автором запропоновано їх організацію у п’ять підгруп – психологічні, дидактичні, методичні, комунікативні, організаційні, які об’єднали у дві групи – суб’єктивні внутрішньо-особистісні, об’єктивні зовнішні (Касярум, 2011).

К. Л. Біктагіровим «педагогічні умови» розглядаються як обставини, за яких компоненти навчального процесу (зміст, викладання й учіння) подаються в найкращому взаємозв’язку та створюють атмосферу плідної співпраці між педагогом і вихованцями (Біктігаров, 1993).

«Педагогічні умови» можна класифікувати за характером впливу. Виділяють об’єктивні і суб’єктивні умови. Об’єктивні умови, що забезпечують функціонування педагогічної системи, включають нормативно-правову базу сфери освіти, засоби інформації і пр. І виступають в якості однієї з причин, що спонукають учасників педагогічного процесу до адекватних проявів себе в ньому. Ці умови можуть змінюватися. Суб’єктивні умови, що впливають на функціонування і розвиток пе-

© Khrystyna Saiko, Sviatoslav Slobodian, Nadiia Litvinyuk

дагогічної системи, відображають потенціали суб'єктів педагогічної діяльності, рівень узгодженості їх дій, ступінь особистісної значущості цільових пріоритетів та провідних задумів освіти для учнів та ін. (Бондар, 2015).

Науковцями розглядаються ті та інші умови, спрямовані на розв'язання конкретних завдань: умови створення адаптивного освітнього середовища (Т. Давиденко, Г. Єльнікова, С. Красіков, Т. Шамова); умови розвитку соціальної активності особистості вчителя, його професіоналізму, професійної культури (Н. Волкова, В. Гриньова, С. Єлканов, В. Лозова, О. Мармаза, В. Сластьонін); умови розвитку професійних цінностей учителя (В. Гриньова, З. Кокарева, О. Попова, М. Ружников, Н. Шемигон); умови підвищення ефективності педагогічних досліджень (Ю. Бабанський, В. Євдокимов, І. Прокопенко) та ін.

Педагогічні умови, виступаючи як один з компонентів педагогічної системи, відображають сукупність можливостей освітніх та матеріально-просторових, впливають на особистісний та процесуальний аспекти даної системи, і забезпечують її функціонування і розвиток;

Спираючись на аналіз численних науково-педагогічних досліджень, дослідники виділяють різні види педагогічних умов, що забезпечують функціонування та ефективний розвиток педагогічної системи, серед яких найбільш часто зустрічаються організаційно-педагогічні, психолого-педагогічні, дидактичні умови: організаційно-педагогічні умови являють собою сукупність цілеспрямовано сконструйованих можливостей змісту, форм, методів цілісного педагогічного процесу (заходів впливу), що лежать в основі управління функціонуванням і розвитком процесуального аспекту педагогічної системи (цілісного процесу).

Психолого-педагогічні умови – це сукупність цілеспрямовано сконструйованих, взаємопов'язаних та взаємообумовлених можливостей освітнього та матеріально-просторового середовища (заходів впливу) спрямовані на розвиток особистісного аспекту педагогічної системи (перетворення конкретних характеристик особистості); дидактичні умови виступають як результат цілеспрямованого відбору, конструювання та застосування елементів змісту, методів (прийомів), а також організаційних форм навчання для досягнення педагогічних цілей.

Досліджуючи формування соціальних компетенцій у дітей зі спектром аутистичних порушень, К.О. Островська виявила, що спектр соціальних компетенцій дітей істотно залежить від ступеня аутизму. Так, у дітей з легким ступенем аутизму виділено основні компоненти соціальних компетенцій: когнітивний, діяльнісний, морально-ціннісний та особистісний (Островська, 2006). У дітей з глибоким та помірним ступенем аутизму кількість сформованих соціальних компетенцій значно зменшується і включає когнітивний, діяльніс-

© Khrystyna Saiko, Sviatoslav Slobodian, Nadiia Litvinyuk

ний та емоційний компоненти.

Принцип ранньої корекції аутистичних проявів передбачає якомога більш раннє виявлення проблем дитини та організацію корекційної роботи з нею в сентезивні терміни. Оптимальним є корекційне навчання і виховання, що починається в раньому і молодшому дошкільному віці, в період інтенсивного морфофункціонального розвитку мозку. Саме в цей період закладається чуттєва база пізнання, розвивається орієнтовно – дослідницька діяльність, формуються механізми пам'яті і наочного мислення. Це період, коли відбувається формування комунікативних навичок та розвитку мовлення. При пізнішому початку корекційної роботи сензитивний період в якійсь мірі виявляється втраченим, ускладнюється структура дефекту, і можливості компенсації аутичних проявів та затримки психічного розвитку значно знижуються.

Х. Я. Сайко зазначає, що успіхів у корекційній роботі можна досягти тільки за умови опори на провідну діяльність віку. Для дітей дошкільного віку це предметно – соціальна діяльність і потім рольова гра. Тому проводити корекційну роботу та навчання дітей із аутистичними проявами необхідно, використовуючи ігрову форму діяльності (Сайко, 2013). Особливе місце в системі корекції повинні займати сюжетно – рольова гра і розвиваючі дидактичні ігри.

В умовах роботи з аутистичними розладами утруднений процес формування дитини як суб'єкта діяльності, що проявляється в несформованості всіх її структурних компонентів: мотиваційного, орієнтовно – операційного, регуляційного. Кожен з цих компонентів потребує уваги педагога у всіх ситуаціях спілкування з дитиною, спільній роботі при виконанні завдань навчального типу.

Принцип комунікативної спрямованості навчання і виховання означає необхідність спеціальної уваги до розвитку як вербальних так і невербальних форм комунікації, диференційованого підходу до мови як основного засобу комунікації, також цілеспрямованого формування навичок спілкування з дорослими і з однолітками.

Корекційна робота, соціалізація та навчання дітей з розладами аутичного спектру здійснюється з позицій індивідуально – диференційованого підходу. Отже, з одного боку необхідно враховувати індивідуально – типологічні особливості кожної дитини, але, коли дитина готова працювати в групі або класі, педагогу необхідно враховувати потреби інших дітей. Тому, педагог – дефектолог повинен бути готовим до конструювання «рівневих» програм з врахуванням названих особливостей.

У своїх дослідженнях К. О. Островська зазначає, що корекційно-виховна робота з аутичними дітьми має базуватися на визначенні типології різновидів аутистичних порушень, зумовлених індивідуальними особливостями інтелекту, мовлення, спілкування; вивченні

© Khrystyna Saiko, Sviatoslav Slobodian, Nadiia Litvinyuk

потреб, мотивів, почуттів, реакцій, думок, намірів, пов'язаних з особливостями їхньої соціокультурної адаптації та самореалізації; врахуванні відповідних потреб та проблем родин, що виховують аутичну дитину; підвищення рівня спеціальної підготовки фахівців для проведення диференціальної діагностики, розробки корекційних та освітньо-виховних програм, їх впровадження у практику роботи з аутичними дітьми (Островська, 2006). А також інформативне забезпечення педагогів і психологів, батьків і соціальних працівників знаннями про специфіку виховання дітей з первазивними розладами; психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців для роботи з аутичними дітьми.

У проведених дослідженнях Х.Я. Сайко зазначає, що корекційним педагогам потрібно впроваджувати педагогічні умови в роботі з дітьми із аутизмом через впровадження методик робити з аутичними дітьми, впровадження освітніх технологій, включаючи фахову підготовку спеціаліста – проходження курсів підвищення кваліфікації, проведення додаткових корекційних занять та психологічний супровід корекційного процесу – оцінка показників розвитку дітей з аутизмом після проведення навчальних, розвиткових, консультаційних завдань (Сайко, 2017)

Розробляючи програму корекційної роботи з аутичними дітьми, педагогам слід орієнтуватися на наступні напрямки роботи:

Комплексне дослідження соціальної та комунікаційної сфери; знань, умінь, навичок пізнавальної діяльності, емоційно – вольової сфери, спостереження за динамікою психічного розвитку в умовах корекційної роботи, вибудовування психолого – педагогічного прогнозу. Розвиток пізнавальної активності, забезпечення стійкої позитивної мотивації в різних видах діяльності.

Педагогічна робота спрямована на забезпечення повноцінного психічного розвитку дитини. Для цього необхідно формування психологічного базису для розвитку вищих психічних функцій, тобто, забезпечення повноцінного фізичного розвитку, оздоровлення організму; корекція недоліків в руховій сфері; розвиток загальної і дрібної моторики; формування почуття ритму; створення умов для повноцінної межаналізаторної взаємодії через систему спеціальних ігор та вправ; а також, цілеспрямоване формування вищих психічних функцій, до яких відноситься: розвиток сенсорно – перцептивної діяльності і формування еталонних уявлень; формування розумової діяльності у взаємозв'язку з розвитком мови (розумової активності, конкретно - понятійного та умовивідного мислення); розвиток розумових здібностей через оволодіння діями заміщення і наочного моделювання в різних видах діяльності; розвиток творчих здібностей.

Формування провідних видів діяльності – мотиваційного, орієнтовно – операційного і регуляційного компонентів: всебічний розвиток предметно – практичної діяльності;

© Khrystyna Saiko, Sviatoslav Slobodian, Nadiia Litvinyuk

цілеспрямоване формування ігрової діяльності; формування передумов для оволодіння навчальною діяльністю: умінь програмувати, контролювати, регулювати і оцінювати результати при виконанні завдань навчального типу; орієнтація на формування основних компонентів психологічної готовності до шкільного навчання.

Корекція недоліків в емоційно-вольовій сфері: формування здатності до вольових зусиль, довільної регуляції поведінки; подолання негативних якостей несформованого характеру, попередження та усунення афективних проявів, відхилень у поведінці.

Подолання недоліків у мовному розвитку, а саме: цілеспрямоване формування функцій мови; формування механізмів, необхідних для оволодіння зв'язною мовою; створення умов для оволодіння дитиною усіма компонентами мовної системи.

У психологічному дослідженні брали участь 60 дітей з аутизмом навчально-реабілітаційного центру І-ІІступенів «Довіра» м. Львів; спеціальної школи-інтернату № 26 м. Київа.

Результати дослідження. Для діагностики були використані такі методики – нейропсихологічна діагностика А.Р. Лурії; шкала оцінювання проявів дитячого аутизму CARS; методика «Психолого – освітній профіль» PEP – R, застосування яких спрямовувалося на визначення: сформованості педагогічних умов організації корекційної роботи з аутичними дітьми; визначення психолого-педагогічного розвитку дітей із аутизмом (фізичний, соціальний та інтелектуальний розвиток); дослідження процесів фіксації та актуалізації слідів у слуховій та зоровій сферах аутичнихдітей в умовах як безпосереднього, так і відстроченого відтворення.

Згідно із результатами **кореляційного аналізу** в групі дітей з аутизмом виявлений прямий кореляційний взаємозв'язок між показниками інтелект та встановлення контактів (r=0,34), встановлення контактів (r=0,41), це свідчить про те, що високі показники інтелекту впливають на прагнення дитини до встановлення контактів з іншими, така дитина намагається частіше контактувати з іншими, показники інтелекту впливають на розвиток мов-

Рис. 1. Взаємозв'язок встановлення контактів із інтелектом та мовленнєвими функціями

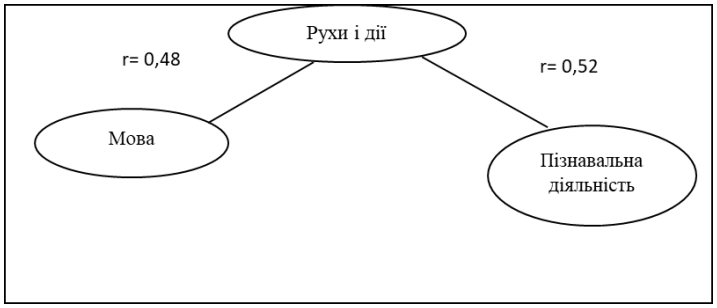

Рис. 2. Взаємозв'язок реципрокної координації з мовленням та пізнавальною діяльністю

леннєвих функцій у дітей, зокрема у дітей із вищим інтелектуальним розвитком виразніше мовлення. Це представлено на рисунку Рис. 1.

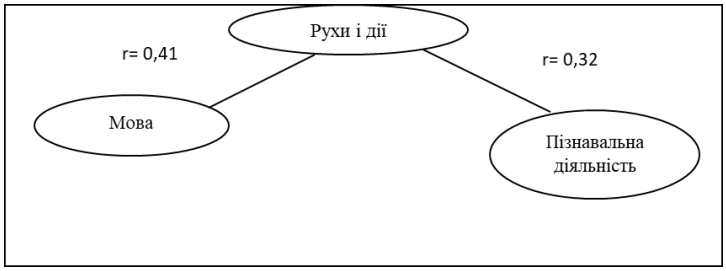

Рис. 3. Взаємозв'язок реципрокної координації, мовлення та пізнавальної діяльності

Отриманий прямий кореляційний взаємозв'язок між показниками рухи і дії та мова (r=0,48), пізнавальна діяльність (r=0,52), високий рівень розвитку реципрокної координації тісно пов'язаний із розвитком мови. Дитина, у якої розвинений динамічний праксис, яка вдало копіює геометричні фігури краще розвинене мовлення, високий рівень розвитку реципрокної координації впливає на здатність дитини до пізнання, така дитина краще пізнає навколишній світ адаптується до умов зовнішнього середовища. Це представлено на рисунку 2.

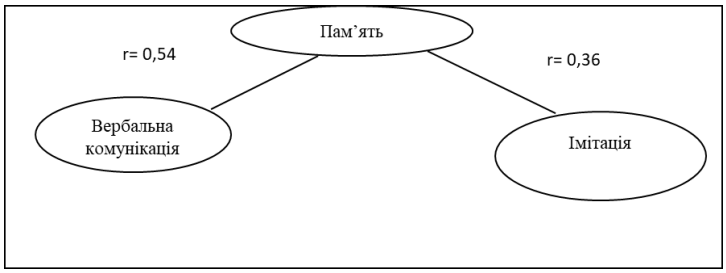

Рис. 4. Взаємозв'язок пам'яті вербальної комунікації та імітації

Виявлений прямий кореляційний взаємозв'язок між показниками гнозис та пізнавальна діяльність (r=0,41), мовленнєві функції (r=0,32) високий рівень розвитку у дитини

гнозису, що передбачає адекватне виділення геометричних фігур, відтворення ритму, ідентифікація емоцій підвищує рівень пізнавальної діяльності дитини та пов'язаний із розвитком мовлення. Це представлено на рисунку 3.

Встановлений прямий кореляційний взаємозв'язок між показниками пам'ять та вербальна комунікація (r=0,54), імітація (r=0,36), це свідчить про те, що високий рівень розвитку вербальної комунікації впливає на рівень пам'яті, вміння дитини самостійно імітувати звуки, слова, вирази пов'язані із розвитком пам'яті, зокрема підвищуюють її загальний обсяг. Це представлено на рисунку 4.

Виявлений обернений кореляційний взаємозв'язок між показниками рівень аутизму та структурування простору (r=0,32), підвищення кваліфікації (r=0,47), на основі встановленого взаємозв'язку можемо зробити висновок про те, що структурування простору та підвищення кваліфікації корекційних педагогів знижують рівень аутизму.

Висновок. Проведений теоретичний аналіз вказаних досліджень дозволив визначити педагогічні умови, як педагогічні обставини, за яких компоненти навчального процесу (зміст, викладання й учіння), фахова підготовка, психолого-педагогічний супровід подаються в найкращому взаємозв'язку та створюють атмосферу плідної співпраці між педагогом і вихованцями. Згідно із результатами кореляційного аналізу виявлено, що в групі для дітей з аутизмом переважають кореляційні взаємозв'язки між гнозисом, пізнавальною діяльністю, пам'яттю, вербальною комунікацією, імітацією, структуруванням простору, рівнем аутизму. Дотримання психолого-педагогічних умов – структурування простору та підвищення кваліфікації корекційних педагогів сприятимуть успішній адаптації дітей із аутизмом в умовах інклюзивного середовища.

Специфіка побудови розвивального освітнього середовища для дітей із аутизмом виявляється при організації середовищних ресурсів у різноманітні комплекси. Для цього застосовують такі принципи, як: безпека, що передбачає певну предметну і просторову організацію середовища, що дає змогу мінімізувати у дитини з аутизмом відчуття невпевненості і страху; насиченість культурно значущими об'єктами. Середовище постійно забезпечує дитині контакт з різноманітними носіями інформації (дає певні відомості про навколишній світ), що значно стимулює його пізнавальну активність, мимовільну і довільну увагу, діяльність; доступність для полісенсорного сприймання. Корекційно-розвивальне середовище стимулює і забезпечує можливість широко залучати інформацію від різних органів чуття, як при сприйнятті окремих об'єктів, так і існуючих між ними стосунків; смислова впорядкованість. Організація середовища має забезпечувати дитині дієву згуртованість, стимулює її активну взаємодію та співпрацю з оточуючими, ставить дитину перед необхідністю працювати в зоні актуального і найближчого розвитку.

© Khrystyna Saiko, Sviatoslav Slobodian, Nadiia Litvinyuk

Перспективи подальших досліджень. Наше дослідження стосувалося психолого-педагогічних умов розвитку когнітивних процесів у дітей з аутизмом. Було виокремлено важливість підвищення рівня спеціальної підготовки фахівців для проведення диференціальної діагностики та розробки корекційних та освітньо-виховних програм. У наступних дослідженнях хочемо проаналізувати психолого-педагогічні умови розвитку когнітивних процесів у дітей інших нозологій, зокрема у дітей із гіперактивністю та порушеннями аналізаторів та розробити рекомендації щодо впровадження відповідних психолого-педагогічних умов у інклюзивних освітніх закладах.

References :

Byktahyrov, K. L (1993). Dydaktycheskye uslovyia obuchenyia tatarskomu yazыku : avtoref. dys. na soyskanye nauchn. stepeny kand. ped. Nauk [Didactic conditions for teaching Tatar language] *Extended abstract of candidate's thesis. Sumy: Sum SU. – Kazan* [in Russian]

Verdyeva T.M. (2013) Osobennosty adaptatsyy autychnыkh detei k shkolnoi zhyzny y uchebnoi deiatelnosty [Features of adaptation of autistic children to school life and educational activities] *Vektor nauky Toliattynskoho hosudarstvennoho unyversyteta. Seryia: Pedahohyka, psykholohyia, № 4 (15) – pp. 46 – 50* [in Russian]

Kasiarum K.V. (2011) Formuvannia komunikatyvnoi kompetentsii maibutnikh vykladachiv vyshchoi shkoly [Formation of communicative competence of future high school teachers] *Zbirnyk naukovykh prats, №1. – pp. 99 – 105* [in Ukrainian]

Ostrovska K.O. (2006) Autyzm: Problemy psykholohichnoi dopomohy [Autyzm: Problemy psykholohichnoi dopomohy] *Navchalnyi posibnyk - Lviv: Vyd. tsentr LNU im I. Franka* [in Ukrainian]

Saiko Kh. Ya. & Shablinska Yu.V. (2017) Osoblyvosti zastosuvannia hry v systemi formuvannia leksychnoi kompetentnosti ditei doshkilnoho viku iz zahalnym nedorozvynenniam movlennia [Features of the application of the game in the system of formation of lexical competence of children of preschool age with general underdevelopment of speech] *Molodyi vchenyi. № 3 (43). – pp. 466 – 470* [in Ukrainian]

Sukhina I. (2015) Vykorystannia resursiv seredovyshcha v osvitnomu prostori dlia zabezpechennia rozvytku i navchannia ditei z autyzmom [Use of environment resources in the educational space for the development and training of children with autis] *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia. № 1. –pp. 41 – 48* [in Ukrainian]

Bondar V., Zasenko V., Tarasun V. (2006) Tekhnolohii psykhichnoi intehratsii ditei z autyzmom [Technologies of mental integration of children with autism], *Kuiv: Akademija* [in Ukrainian]

Fedorova O.F. (1990) Nekotorыe voprosы aktyvyzatsyy uchashchykhsia v protsesse teoretycheskoho y proyzvodstvennoho obuchenyia [Some questions of activation of students in the process of theoretical and industrial training]. – *Moskva: Vыsshaia shkola* [in Russian]

Sayko Khristina (2013) Psychological characteristics of emotional intelligence of teachers working with children with developmental disorders [Психологічні особливості емоційного інтелекту вчителів, які працюють з дітьми з порушеннями розвитку] *The Journal of Education Culture and Society. No. 2. Wroclaw, P. 29 – 35* [in English]

© Khrystyna Saiko, Sviatoslav Slobodian, Nadiia Litvinyuk

ISSN 2414-0023 (Print)
ISSN 2414-004X (Online)
DOI (Issue): https://doi.org/10.31108/1.2019.5.6

Khrystyna Saiko

PhD in Psychological Sciences, associate professor of the Department of Correctional Pedagogy and Inclusion, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv (Ukraine)

Sviatoslav Slobodian

Assistant of the Department of Correctional Pedagogy and Inclusion, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv (Ukraine)

Nadiia Litvinyuk

Master student of the Department of Preschool Education, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv (Ukraine)

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR COGNITIVE DEVELOPMENT OF CHILDREN WITH AUTISM

ABSTRACT

The article analyses the psychological and pedagogical conditions necessary for development of autistic children's cognitive processes. The influence of pedagogical conditions on the pedagogical system is analyzed, and it reflects the totality of educational and material-spatial possibilities during the educational process.

The performed theoretical analysis of the above-mentioned studies allowed us to determine the pedagogical conditions as pedagogical circumstances, when the components of the educational process (content, teaching and learning), vocational training, psychological and pedagogical support are interconnected in the best way and create an atmosphere of fruitful cooperation between a teacher and his/her pupils. The performed correlative analysis have shown that the correlations between cognitive activity, memory, verbal communications, imitation, space structuring, and autism deepness are the most important fir the group of children with autism. Adequate psychological and pedagogical conditions - the space structuring and the improvement of correctional teachers' skills - facilitate the successful adaptation of such children at the inclusive environment.

There is a line of pedagogical conditions ensuring pedagogical system functioning and effective development. The most important of them are organizational, psychological, pedagogical, didactic conditions. The organizational and pedagogical conditions are a combination of purposefully designed contents, forms, methods of the holistic pedagogical process that underlie functioning and development of the procedural aspect of the pedagogical system (as a holistic process).

The specificity of the developing educational environment for children with autism is manifested in the organization of environmental resources into various complexes. For this purpose, the following principles are applied: safety, culturally significant objects, supported poly-sensor perception and semantic orderliness. Safety means a certain objective and spatial organization of the environment that minimizes the feelings of uncertainty and fear of a child with autism. The environment saturated with culturally significant objects helps children to contact with various information carriers (gives them certain information about the world), which greatly stimulates their cognitive activities, involuntary and voluntary attention. The supporting poly-sensor

DOI (Article): https://doi.org/10.31108/1.2019.5.6.7
© Khrystyna Saiko, Sviatoslav Slobodian, Nadiia Litvinyuk

perception correctional-developing environment stimulates and ensures obtainment of information from various sense organs, at perception of both separate objects and relations existing between them. The environment organization in the semantic order provides children with effective cohesion, stimulates their active interactions and cooperation with other people, and puts children into situation when they work in the zone of their actual and near development.

Keywords: autistic children, pedagogical conditions, socialization, correction, developmental environment, psychological mechanism, cognitive activity.

Сайко Кристина Ярославовна

Кандидат психологических наук, доцент кафедры коррекционной педагогики и инклюзии, Львовский национальный университет имени Ивана Франко, г. Львов (Украина)

Слободян Святослав Зиновьевич

Ассистент кафедры коррекционной педагогики и инклюзии, Львовский национальный университет имени Ивана Франко, г. Львов (Украина)

Литвинюк Надежда Владимировна

Магистранта кафедры дошкольного образования, Львовский национальный университет имени Ивана Франко, г. Львов (Украина)

ПСИХОСОЦИАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ ЛИЧНОСТИ: НЕПРЕРЫВНОСТЬ И ИЗМЕНЕНИЯ В ПОДРОСТКОВОМ, ЮНОШЕСКОМ И ВЗРОСЛОМ ВОЗРАСТЕ

Аннотация.

Статья посвящена психолого-педагогическим условиям развития когнитивных процессов у детей с аутизмом. Проанализировано влияние педагогических условий на педагогическую систему, отражает совокупность образовательных и материально-пространственных возможностей в учебно-воспитательном процессе.

Проведенный теоретический анализ указанных исследований позволил определить педагогические условия, как педагогические обстоятельства, при которых компоненты учебного процесса (содержание, преподавания и учения), профессиональная подготовка, психолого-педагогическое сопровождение подаются в лучшем взаимосвязи и создают атмосферу плодотворного сотрудничества между педагогом и воспитанниками. Согласно результатам корреляционного анализа выявлено, что в группе для детей с аутизмом преобладают корреляционные взаимосвязи между познавательной деятельностью, памятью, вербальной коммуникацией, имитацией, структурированием пространства, уровнем аутизма. Соблюдение психолого-педагогических условий - структурирование пространства и повышения квалификации коррекционных педагогов способствовать успешной адаптации детей с аутизмом в условиях инклюзивного среды.

Педагогические условия обеспечивают функционирование и эффективное развитие педагогической системы, среди которых наиболее часто встречаются организационно-педагогические, психолого-педагогические, дидактические условия: организационно-

© Khrystyna Saiko, Sviatoslav Slobodian, Nadiia Litvinyuk

педагогические условия представляют собой совокупность целенаправленно сконструированных возможностей содержания, форм, методов целостного педагогического процесса (мер воздействия), что лежат в основе управления функционированием и развитием процессуального аспекта педагогической системы (целостного процесса).

Специфика построения развивающего образовательной среды для детей с аутизмом проявляется при организации экологических ресурсов в различные комплексы. Для этого применяют такие принципы, как: безопасность, что предполагает определенную предметную и пространственную организацию среды, что позволяет минимизировать у ребенка с аутизмом чувство неуверенности и страха насыщенность культурно значимыми объектами. Среда постоянно обеспечивает ребенку контакт с различными носителями информации (дает определенные сведения об окружающем мире), что значительно стимулирует его познавательную активность, непроизвольную и произвольную внимание, деятельность; доступность для полисенсорной восприятия. Коррекционно-развивающая среда стимулирует и обеспечивает возможность широко привлекать информацию от различных органов чувств, как при восприятии отдельных объектов, так и существующих между ними отношений; смысловая упорядоченность. Организация среды должна обеспечивать ребенку действенную сплоченность, стимулирует ее активное взаимодействие и сотрудничество с окружающими, ставит ребенка перед необходимостью работать в зоне актуального и ближайшего развития.

Ключевые слова: аутичные дети, педагогические условия, социализация, коррекция, развивающая среда, психологические механизмы, познавательная активность.

Дата отримання статті: 21.06.2019
Дата рекомендації до друку: 25.06.2019
Дата оприлюднення: 25.07.2019

© Khrystyna Saiko, Sviatoslav Slobodian, Nadiia Litvinyuk